

Brandveiligheid in kerken: bewust **worden-zijn-doen** in 5 stappen

1 VOOR DE BRAND

Inventariseer brandgevaarlijke situaties in en om het kerkgebouw
Doe dit voor gebouw, inventaris en mensen.

Acties voor de kerkorganisatie

- Verken uw kerk, loop in en om het gebouw. Doe dit eventueel met een expert.
- Maak een lijst van brandgevaarlijke situaties. Denk ook aan ander gebruik (evenementen).
- Bespreek brandrisicoscenario's binnen het kerkbestuur en met vrijwilligers.
- Prioriteer deze brandrisico's. Maak een investeringsplan met tijdsplanning.
- Benoem de meest waardevolle objecten die als eerste in veiligheid gebracht moeten worden. Zorg voor een veilige opslagplaats.
- Informeer bij uw verzekeraar welke schade wordt gedekt.

2 Organiseer continue aandacht voor brandveiligheid

Bewustwording van brandrisico's en alertheid zijn cruciaal.

Acties voor de kerkorganisatie

- Zet brandveiligheid als vast punt op de agenda van bestuur, commissies en vrijwilligers.
- Herhaal regelmatig een inventarisatie van brandrisico-scenario's. Doe dit altijd bij verbouwingen, restauraties en grote evenementen.
- Oefen jaarlijks gezamenlijk een brandrisicoscenario. Wie doet wat op welk moment?
- Train uzelf en anderen om alert te zijn. Spreek mensen aan als u iets opvalt.

3 Investeer in brandveiligheid

Ga na wat geregeld is aan preventie en wat nog nodig is.

Acties voor de kerkorganisatie

- Maak een ontruimingsplan en hang op zichtbare plekken duidelijke ontruimingsplattegronden op.
- Leg contact met de brandweer en gemeente en maak afspraken over een jaarlijkse ontruimingsoefening.
- Communiceer en instrueer de vrijwilligers over het ontruimingsplan.
- Oefen samen met vrijwilligers en brandweer, evalueer en verwerk nieuwe inzichten in de instructies.
- Zorg voor een BHV-organisatie en volg periodiek een cursus BHV/EHBO.
- Informeer de brandweer waar de meest waardevolle objecten zich bevinden.
- Beperk de sleuteluitgifte. Maak een sleutelbeheerplan voor het gebouw en een eventueel aanwezige kluis.
- Zorg voor een periodiek onderhoudsplan van technische en elektrische installaties.
- Stel instructies op om brand te voorkomen. Denk aan:
 - regelmatige controle van brandscheidingen;
 - uitschakelen elektrische apparatuur buiten openingstijden;
 - inzetten brandwacht, extra controleronde en blusser bij brandgevaarlijke werkzaamheden.
- Stel instructies op hoe te handelen bij brand. Zie stap 4.
- Maak een calamiteitenkaart met deze instructies. Hang deze op strategische en goed zichtbare plekken in de kerk.

* Brand kan door diverse oorzaken ontstaan

Brand kan door diverse oorzaken ontstaan. De meest voorkomende zijn brandgevaarlijke werkzaamheden, blikseminslag, brandstichting en technisch defect.

- **Natuurlijke oorzaak**
 - Blikseminslag
- **Technische oorzaak**
 - Ondeskundige aanpassing/uitbreiding van de elektrische installatie
 - Overbelasting van de elektrische installatie
 - Inductieschade als gevolg van blikseminslag
 - Oververhitting van verlengsnoeren en haspels
 - Kortsluiting door knagend ongedierte
 - Vlambogen (niet goed aangesloten bedrading)
 - Storing in technische installaties als gevolg van geen of ondeskundig onderhoud
- **Oorzaak menselijk handelen (onachtzaamheid/onoplettendheid/ondeskundigheid)**
 - Brandgevaarlijke werkzaamheden waarbij warmte of vonken ontstaan zoals slijpen, snijden, lassen, boren, verf afbranden, solderen en open vuur bij dakdekken met bitumen
 - Niet uitvoeren van onderhoud aan technische installaties
 - Niet uitvoeren van onderhoud aan keukenapparatuur, zoals het tijdig vervangen van vetfilters
 - Gebruik en opslag van brandversnellers zoals wasbenzine, terpentijn en spiritus
 - Gebruik verlengsnoeren, haspels en stekkerdozen
 - Roken
 - Wensballon en vuurwerk
 - Vandalisme, baldadigheid en brandstichting
- **Brandoverslag vanuit een aangrenzend gebouw**

Let op de volgende punten bij een rondgang in en om uw kerkgebouw:

- Stoffige ruimten (zolders, kappen, kabelgoten of meterkast)
- Sigarettenpeuken
- Opslag van (oud) papier en versiering in meterkast en andere technische ruimten
- Opslag brandbaar afval of de aanwezigheid van afvalcontainers binnen vijf meter van de gevel
- Opslag obstakels (stoelen, tafels) op vluchtroutes
- Brandbare versiering of ander materiaal (gordijnen) rondom hittebronnen als lampen en kaarsen
- Hoeveelheid en kwaliteit bekabeling, verlengsnoeren, haspels
- Kwaliteit van (wand)contactdozen of bedrading
- Kwaliteit en werking bliksembeveiliging en onaangestaste bliksemafleiders
- Toegang tot belangrijke objecten (zilverwerk, schilderijen, wandborden, bijbel)
- Werking van noodverlichting en nooduitgangen
- Kwaliteit van keukenapparatuur
- Risicovolle aangrenzende panden (horeca, studentenhuus)
- Bereikbaarheid van blusmiddelen
- Bereikbaarheid van de aanrijroute(s) voor hulpdiensten

Maatregelen voor gebouw en objecten

- Installeer branddetectie in de vorm van rookmelders en/of een brandmeldinstallatie, ook in de kap.
- Installeer (bij grote kerken en/of veel bijgebouwen) een ontruimingsalarm, met doormelding naar de brandweer.
- Kijk naar mogelijkheden voor brandbestrijding in de kap zoals een sprinkler/watermistinstallatie en brandwerende scheidingen.
- Zorg voor een goedgekeurde bliksembeveiliging.
- Let er op dat de elektrische installatie genoeg capaciteit heeft bij dagelijks gebruik en niet-alledaagse activiteiten (evenementen).
- Installeer een overspanningsbeveiliging.
- Maak alleen gebruik van goedgekeurde verlengsnoeren of haspels. Koppel geen snoeren aan elkaar.
- Let op de juiste noodverlichting en bewegwijzering.
- Gebruik alleen brandvertragende metalen emmers en afvalbakken met metalen zelfsluitende deksels voor afval en kaarsrestanten.
- Maak gebruik van een brandwerende kluis voor het opbergen van waardevolle objecten.
- Impregneer alle versieringen voor gebruik.
- Hang blusmiddelen op goede bereikbare plekken.
- Zorg voor een EHBO-koffer en noodmaterialen zoals branddeken, bezem, emmers, dweilen en zaklamp.

TIJDENS DE BRAND

4 Handel direct bij brand!

Bij alles wat u doet staat veiligheid voorop.

Acties voor de kerkorganisatie

- Volg de algemene instructies wat te doen bij brand.
- Doe in iedere geval het volgende:
 - sla alarm, doe dit, indien aanwezig, via de handbrandmelder;
 - bel direct 112;
 - zelf blussen kan alleen bij een klein beginnend brandje;
 - zelf blussen niet (meer) mogelijk? Stel dan, indien aanwezig, het ontruimingsalarm in werking en ontruim het gebouw volgens procedure;
 - geef de brandweer relevante informatie (hoe, wat, waar).

Maatregelen voor gebouw en objecten

- Sluit zoveel mogelijk ramen en deuren.
- Schakel de hoofdschakelaar uit.
- Draai de gaskraan dicht.
- Vraag de brandweer te helpen met het evacueren van waardevolle objecten. Breng ze zelf naar een veilige opslagruimte.

NA DE BRAND

5 Herstel schade aan kerkgebouw en inventaris

Zorg voor betrokkenen, bespreek met elkaar wat goed ging en wat niet.

Acties voor de kerkorganisatie

- Overleg, indien betrokken, met de Salvage-coördinator.
- Neem contact op met de verzekeraar.
- Is de kerk een (rijks)monumentaal gebouw, neem dan contact op met de gemeenteambtenaar 'monumenten/erfgoedzorg' en met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE).
- Geef nazorg aan uw medewerkers.
- Denk aan de emoties en de schrik bij kerkgangers en omwonenden, organiseer bijvoorbeeld een bijeenkomst.
- Bedank hulpverleners en anderen die hulp hebben aangeboden.
- Nodig alle betrokkenen uit voor een evaluatie.
- Verwerk nieuwe inzichten in de instructies en het oefenprogramma.

Maatregelen voor gebouw en objecten

- Overleg met gemeente, verzekeraar, aannemer, architect en eventueel RCE over (constructieve) maatregelen.
- Denk aan:
 - bescherming tegen invloegen (zeil, tijdelijke overkapping);
 - plaatsen van hekwerk (veiligheid mensen en tegen diefstal);
 - ondersteunen van muren en vloeren (stutten, schragen en stempelen).
- Zorg bij het opruimen voor het veiligstellen van onderdelen voor hergebruik.
- Breng waardevolle objecten naar een veilige droge plek.

Raadpleeg het Brand- en/of Waterschadewiel

Continue aandacht voor brandveiligheid is een noodzaak

De brand in de Notre Dame in Parijs schokte veel mensen: gelovigen, erfgoedliefhebbers, omwonenden, bezoekers en kerkbeheerders. En in Nederland gebeurt het ook! Het is verstandig om er vanuit te gaan dat bij brand het gebouw volledig verloren gaat. Gelukkig is het mogelijk om brand te voorkomen of te beperken. Deze poster maakt dat in vijf stappen duidelijk.

Het overzicht hiernaast is niet compleet, maar in de afgelopen 10 jaar heeft in of bij zeker **430 kerken en kloosters** een kleine tot zeer grote brand gewoed. Bij **38 kerken en kloosters** ging het om een zeer verwoestende brand. Deze brand leidde in alle gevallen tot financiële schade boven de **€ 50.000** en in **11** gevallen zelfs tot een schade van ver boven de **€ 1.000.000**. En altijd is er sprake van verdriet om het verlies van het kerkgebouw en haar inventaris. De kerk is een verbindende factor in een gemeenschap en kerkgangers én omwonenden blijven vaak ontredder achter na een brand.

Wees bewust van de brandrisico's, zorg voor preventie en neem bij een calamiteit de juiste maatregelen. Deze poster helpt u daarbij.

Deze publicatie is tot stand gekomen in samenwerking met Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland (VBMK), Museum Catharijneconvent (MCC), Donatus, Broshuis Consultancy en met ondersteuning van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer (VKB).
November 2019 | © Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed | vormgeving Studio Tint, Den Haag

